

Nr 415

Av herr Lundberg, om åtgärder till främjande av fritidsverksamhet, m. m.

Dagens ungdom har i många avseenden visat prov på en friskare syn på våra samhällsproblem än vad en stor del av den äldre generationen varit mäktig. Den ser i regel med ett vaknare samvete på orättvisorna i samhället, och dess anklagelser mot den äldre generationen är ofta berättigade, även om de tar sig något överdrivna och ibland obalanserade uttryck. Det är dock tänkbart att överdrifterna är nödvändiga för att få de äldre att reagera.

Detta gäller t. ex. den äldre generationens felsyn rörande rasfrågor, inskränkt nationalism och profithunger, som störtat vår värld i förödande krig, i folkmord och hänsynslös förstörelse av de naturvärden som i högre grad är den kommande generationens egendom än vår.

Man skulle kanske kunna säga att den unga generationens största fel är att den inom kort kommer att tillhöra den nya äldre generationen, måhända med samma tröghet och brister som denna.

Man måste i den nuvarande samhällsbilden ge vår ungdom möjligheter till en annan livssyn än den nuvarande äldre generationens samt till ett effektivare och rikare liv.

Den industriella utvecklingen har revolutionerat hela vårt arbets- och samhällsliv. Det kroppsligt tunga arbetet har ersatts av maskiner. Data-maskiner övertar en hel del tidsödande kontorsarbete och möjliggör forskningsuppgifter som tidigare inte kunnat genomföras. Detta har lagt grunden till vårt framåtskridande, som dock blivit mycket ojämnt fördelat.

Denna utveckling har inte heller kunnat ske utan en hel del skadeverkningar. Människan har tidigare varit fysiskt aktiv men har genom införandet av långt utvecklade tekniska hjälpmedel blivit alltmer fysiskt inaktiv. Vi är emellertid skapade för fysisk aktivitet som den naturligaste och ursprungliga livsformen, och den fysiska inaktiviteten har fört med sig en rad s. k. inaktivitetssjukdomar. Dessutom har industrialismen medfört en förstörelse av våra naturvärden, vilket hotar hela vår existens.

Den fysiska inaktiviteten samt bruket av alkohol och tobak har ur fysiologisk-medicinsk synpunkt varit förödande för den äldre generationen. Tyvärr synes dessa levnadsvanor, med tendens till stegring, gå i arv till vår ungdom. Härtill kommer bruket av narkotika med sin nedbrytande effekt, något som ger anledning till stora farhågor och kräver åtgärder på såväl kortare som längre sikt.

Konditionen och hälsan hos ett folk representerar ett kapital som måste

betraktas som hela nationens egendom och som ingen borde ha rätt att förslösa, eftersom detta medför stora förluster för hela samhället. Vi har hittills inte i tillräckligt hög grad haft uppmärksamheten riktad på dessa problem, och profitbegäret och egennyttan har utan förutseende planering fått styra vårt handlande.

Hälso- och sjukvården börjar nu att kräva enorma personella och ekonomiska resurser, och om vi inte i tid uppmärksammar problemet kommer kanske den ena hälften av vårt folk att i en framtid vara tvingad vårda den andra hälften. Detta innebär en orimlig utveckling som till varje pris måste förhindras.

Då det gäller sjukvården måste det vara riktigare att genom profylaktiska åtgärder förebygga än att ständigt bygga ut vårdresurserna. Forskningen inom fysiologi och medicin visar att det här finns stora outnyttjade möjligheter. Under 1950- och 1960-talen har fysiologer, ortopedier och hjärtläkare påvisat vilken stor betydelse regelbunden fysisk aktivitet har för arbetsförmågan och som medel att förebygga hjärt-kärlsjukdomar, ryggåkommor och fetma. En beräkning av enbart förlorade arbetstimmar som årligen förloras i Sverige på grund av hjärt-kärlsjukdomar visar att de icke understiger 20 miljoner. Ytterligare forskning med uppgift att klarlägga i vad mån fysisk träning ökar prestationsförmågan inom arbetslivet respektive minskar sjukfrånvaron samt vilka former av träning som i olika fall kan vara att rekommendera torde vara av stor betydelse. En ökad upplysning och träning och en bättre fysisk kondition måste grundläggas under skolåldern.

De ortopediska klinikerna lika väl som våra hjärtkliniker har till alltför stor del kommit att befolkas av människor vilkas enda fel varit att de rört sig för litet.

Tobaks-, alkohol- och det nu speciellt aktuella och för hela vårt folk nedbrytande narkotikamissbruket belastar såväl den enskilde som samhället med enorma kostnader. Förutom kostnaden för själva njutningsmedlen medför bruket av dem en förtidig död, en ökad sjuklighet, en ökad brottslighet och en personlig misär såväl för brukarna som för deras anförvanter. Det måste därför vara en betydelsefull samhällsangelägenhet att i tid söka förebygga bruket och förhindra missbruket av dessa njutningsmedel.

En ökad forskning inom olika områden är nödvändig för att få så många som möjligt av de problem som här vidrörts ytterligare belysta. Emellertid kan man redan nu vara övertygad om att praktiska åtgärder kan och bör vidtagas för att öka människornas möjligheter till fysisk aktivitet, åtgärder som på längre sikt skulle minska behovet av sjuk- och åldringsvård och därmed kostnaderna för denna sektor av samhällslivet samt öka effektiviteten i arbetslivet.

Man måste tyvärr konstatera att samhället för närvarande uppvisar en

skrämmande oförmåga att ge vår ungdom en meningsfull, positiv och utvecklande fritidssysselsättning. Stora ungdomsgrupper samlas i våra större samhällen på gator, i tunnelbanor och på andra platser, där de utgör ett hot mot ordningen och ofta tvingar till polisingripanden. I en sådan miljö synes också bruket av narkotika och andra stimulantia få ökad spridning. Det måste vara en viktig samhällsangelägenhet att noggrant kartlägga bakgrunden till dessa problem samt att vidtaga radikala åtgärder för att bereda ungdomen sådana former av sysselsättning som kan få dem att känna medansvar och gemenskap i samhället och ansvar för sin egen och andras hälsa.

Den enorma förändringen i boende- och sysselsättningsplaneringen som snabbt förändrat miljöer m. m. för stora grupper i samhället, har skapat en sorts rotlös hemlöshet för såväl ung som gammal, och hembygden som en fast punkt i tillvaron har slagits sönder. Den alltmer ökade tätortsgrupperingen av människor var icke förberedd och planerad, och detta har skapat problem som aldrig kan lösas med en aldrig så förstärkt polismakt.

Den kortare arbetstiden, längre semester, jäkt och stress, fria lördagar etc. har icke beaktat fritidsmiljöns krav vid stads- och samhällsplaneringar. Man har ägnat mycket större intresse och givit mycket större ekonomiska resurser åt gamla slott och museer än åt att vårda och skydda — men jämväl göra det möjligt för hela vårt folk att njuta av och ta vara på — alla de värden som svensk natur med dess fauna och flora kan ge både för vila och för att förebygga och bota sjukdomar. Fritidsfrågorna har alltför mycket utlämnats till kommersiella intressen, och man har alltför mycket åsidosatt dess nödvändighet för alla folkgrupper.

Den fysiska fostran och träningen för ungdomen, men även för de äldre, har tyvärr försummats, och vi har icke beaktat den förändring motorismen och mekaniseringen inneburit för hela vårt folk. Idrotts- och fritidsanläggningar har alltför ofta skjutits på framtiden, kanske av personella och ekonomiska skäl. Vådorna av denna bristande planering har vi sedan mött i problem som krävt en än större vårdpersonal och större utgifter. Alltför ofta har även de kommersiella kraven satts i förgrunden och kvävt möjligheterna för ungdomen att meningsfullt använda fritiden till idrott och friluftsliv samt till kulturella och andra socialt positiva sysselsättningar.

I stället för det ständiga kravet på fler poliser borde man i första hand söka skapa möjligheter för ungdomen att under ledning av psykologiskt och pedagogiskt skolade ledare ägna sig åt olika former av fysisk aktivitet som verkligen kan locka och engagera dem. Härtill behövs förutom goda ledare även goda träningsplatser och övningslokaler. Lämpliga idrottsmän av god klass inom olika grenar kan anställas för dessa arbetsuppgifter efter nödvändig psykologisk-pedagogisk utbildning, och lärarutbildningen kan kompletteras med en ungdomsledarkurs. Lokaler och övningsplatser bör ingå i bestämmelserna vid tätorts- och stadsplanering.

Då skola och utbildning i dess demokratiska utformning vidgat möjligheterna för såväl unga som vuxna, måste lärarhögskolorna ägna den fysiska fostran allt större uppmärksamhet. Det är ytterst på lärarutbildningens kvalitet och på förmågan att engagera lärarkandidaterna för deras kommande arbete som det beror hur de kommer att kunna lösa sin uppgift att åstadkomma en lustbetonad och effektiv fysisk fostran av eleverna. Det kan därför inte vara rationellt att låta de nya lärarhögskolorna arbeta under så primitiva förhållanden som nu är rådande. För att den begränsade utbildningstid som står till förfogande skall kunna utnyttjas effektivt och inte betraktas som bortslösad är det nödvändigt att tidsenliga gymnastiklokaler och idrottsplatser ställs till lärarhögskolornas förfogande, och byggnadsstyrelsen bör erhålla sådana direktiv att detta beaktas vid nybyggen.

Eftersom omställningen på arbetsmarknaden medfört arbets- och sysselsättningsproblem på avfolkningsorterna, borde AMS-medel i större utsträckning kunna ställas till förfogande för att nyttja den friställda arbetskraften till en utbyggnad av de kommunala friluftsanläggningarna, kanske då främst av karaktären *näranläggningar*. Dessa arbetsobjekt lämpar sig utmärkt väl som beredskapsarbeten.

Men den längre semestern, ökad fritid och krav på rekreation och avkoppling har skapat — och kommer än mer att i en snar framtid kräva — fjärranläggningar, som företrädesvis bör användas under semestertid men som även under vissa mellantider skulle kunna användas i utbildningssamhällets tjänst. Det råder stor brist på lockande vinteranläggningar som kan erbjuda inkvartering till rimlig kostnad. De bör givetvis planeras som året-runtanläggningar och vara lämpliga även för kursverksamhet, kongresser och träningsläger.

Stora grupper semesterfirare tvingas för närvarande tillbringa sin vintersemester utomlands i alperna eller i norska fjällområden på grund av platsbristen på våra svenska anläggningar. Som exempel kan nämnas att de från 1969 årliga kurserna i skidlöpning för närmare 4 000 lärarkandidater till stor del på grund av bristen på lämpliga förläggningar inom landet måste förläggas till Norge. Även för skolungdomsresor måste man söka förläggningar utomlands, därför att den ypperliga skidterräng som finns i Sverige inte kan utnyttjas på grund av förlägningsbrist. Det är mångmiljonbelegg som på detta sätt går svensk turistnäring förbi.

Jämtland är ett avfolkningslän som brottas med svåra sysselsättnings- och arbetslöshetsproblem. Jämtland saknar större industrier, och hela södra och mellersta Norrland har ett befolkningsöverskott för vilket arbetstillfällen måste skapas. Länets centrala myndigheter jämte fem jämtlandskommuner, Kall, Åre, Undersåker, Mörsil och Mattmar, har uppvakttat centrala myndigheter för att få en utbyggnad av turistväsendet och på så sätt ökad sysselsättning. Inom Kalls kommun har mycket noggranna undersökningar

gjorts för detta ändamål av bl. a. professor Arpi och arkitekt Lekhammar. Man vill i första hand skapa ett turismens lokaliseringsområde, vari Kalls kommun skulle ingå, omkring Åreskutan. Flera organisationer, bl. a. RESO, har framhållit sitt intresse härför.

Det borde anses vara en betydelsefull samhällsangelägenhet att icke låta enskilda markägare av enbart profitintresse punktvis och oplanerat exploatera svensk natur med känd förstörelse av oersättliga naturvärden. I stället bör alla möjligheter till en hänsynsfullt planerad utbyggnad av större enheter ske och en turismens strukturrationalisering praktiseras. Detta medger även ett mera ekonomiskt utnyttjande av järnvägar, vägar och flygfält samt anläggning av skidbackar, linbanor, skidleder, serviceanläggningar, hotellanläggningar m. m.

Om man skall kunna förhindra spekulationsintressena att få ett dominerande inflytande och förhindra att priser m. m. blir så höga att de lägre inkomsttagarna kommer att bli utestängda, borde staten på förhand inlösa tillräckligt stora mark- och vattenområden, som möjliggör en veltig, hänsynsfull planering samt en fritidsanläggning som kan tillfredsställa även internationella krav. Liknande lokaliseringsområden för turism och rekreation bör även på andra håll planeras och utbyggas. De spekulativa intressena måste bort ur bilden, och man måste planera så att rekreativerna även utbildningssamhällets olika krav kan tillmötesgå. Samtidigt gäller det emellertid att skapa säkrare och vidgad sysselsättning för befolkningen i länet.

I detta sammanhang måste det ske en radikal förändring i vad det gäller den kollektiva trafiken och dess service. Statens järnvägar måste genom mycket låga taxor söka stimulera allmänheten att till huvudsaklig del nyttja järnvägarna för färd till och från Östersund. Man borde sträva till — om nu detta är möjligt — att försöka eliminera behovet av bilen som transportmedel till och från Jämtlands turistcentra. En nedsättning av biljettpriset med exempelvis 50 procent på järnvägarna borde kunna ha en viss inverkan på transportererna till och från turistcentra.

Folkrörelserna bör även på samma sätt som i semesterbyar utomlands kunna engageras. Arbetsmarknadens parter skulle även kunna engageras dels för att säkra en god semestervistelse åt de anställda, dels för att bättre kunna planera och sprida semestern.

Staten och kommunerna bör självfallet äga majoriteten av anläggningarna samt ha det ekonomiska ansvaret för skötsel och service. Staten bör självfallet även svara för kostnaderna för förvärv av tillräckliga markområden, och AMS:s investeringar genom olika beredskapsarbeten bör även ingå som tillgång i anläggningen och tillgodoräknas staten. Tillgängliga fonder bör av Kungl. Maj:t kunna utnyttjas för lämpliga markinköp innan plane-

ring och utredningar kan verkställas. Likaså bör AMS kunna anvisa betydande belopp för beredskapsarbeten inom fritidssektorn.

Behovet av rekreation och avkoppling ökar. Efterfrågan på semester och veckoslutsvistelser växer därmed i stegrad takt. Om det svenska samhället icke är villigt att söka tillmötesgå denna växande efterfrågan, tvingar vi dem som har god ekonomi att söka sig till andra länder, trots att vi har lika goda eller bättre möjligheter inom landet om de utnyttjas och byggs ut.

Vi kan inte heller fortsätta med att tro på att förbud och allmänna talesätt och polisförstärkningar skall kunna lösa exempelvis ungdomens narkotika-, sprit- och tobaksvanor. Inte heller kan de få vårdplatser vi har till förfogande nämnvärt hjälpa eller bota narkotikaoffren. Vi måste genom att ge möjligheter till ett meningsfullt och stärkande friluftsliv och fysisk träning skapa behov av fysisk spänst och därmed andlig vitalitet, som visar att narkotika m. m. icke har plats i den tillvaro där meningslösheten har kommit bort. Man måste kompensera tätorternas och industricentras gråa stress och atmosfär genom att tillgång till friluftsliv, vila och rekreation i när- eller fjärranläggningar ges alla medborgare. Detta är och blir trots allt den billigaste, effektivaste och för alla bästa förebyggande och botande hälso- och sjukvården. Den kan ge meningsfull avkoppling, fysisk spänst och andlig vitalitet, vilket troligen endast kontakten med naturen, dess fauna och flora, kan ge människor som önskar ha eller få en meningsfull tillvaro. Några tiotal miljoner kronor till köp av markområden, planering och utbyggnad av denna verksamhet är inte endast något nödvändigt och möjligt utan jämväl den billigaste satsningen för trivsel och en sundare livsföring.

I särskild motion göres hemställan om ökad användning av AMS-medel för kommunala fritidsanläggningar, m. m.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen med beaktande av de framförda synpunkterna måtte besluta

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsamt utredning samt förslag till inköp av i första hand erforderliga markområden i Kalls kommun, Jämtlands län, och i Åreskutans omgivning för anläggning av ett fritids-, semester-, rekreations-, idrotts- och utbildningscentrum av internationell standard, men med beaktande av att dagskostnaderna inte får bli så höga, att lägre inkomsttagare utestängs från att nyttja detsamma;

att tidsenliga lokaler och övningsplatser för klasslärarhögskolorna anläggas, med beaktande av åtgärder för att lösa ledarfrågan för vår ungdoms fysiska fostran samt behovet av lokaler och övningsplatser,

att åtgärder vidtages för att stimulera till ökad användning av kollektiva trafikmedel — främst järnvägarna — för att på så sätt åstadkomma en minskning av trafikolyckor samt en bättre boende- och trafikmiljö.

Stockholm i januari 1969

John Lundberg (s)
